

ДО 90-РІЧЧЯ ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

УДК 94:378.4 (477.42) "1919/1922"

Олег Швидак,
Андрій Шевчук,
Галина Міщук
(м. Житомир)

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА: ПЕРШІ СТОРИНКИ ІСТОРІЇ (1919-1922)

У дослідженні представлено документи, які висвітлюють історію створення і становлення в 1919 – 1922 рр. Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Ключові слова: Житомирський державний університет імені Івана Франка, слухачі, викладачі, документи, протоколи.

Житомирський державний університет імені Івана Франка – один із давніх центрів вищої освіти в Україні. Народжений потужною хвилею національного відродження, восени 2009 року він відзначатиме 90 років із часу заснування.

Питання утворення вищого навчального закладу в Житомирі розглядалося багатьма дослідниками, їх розвідки мали як науково-популярний, так і археографічний характер [1].

16 жовтня 1919 р. у м. Житомирі відбулося офіційне відкриття педагогічного інституту – першого вищого навчального закладу в поліському краї. Спочатку інститут мав назву Волинського, а згодом – Житомирського педагогічного. Почалися заняття на словесно-історичному, фізико-математичному та природничо-географічному факультетах. Першими студентами в 1919 р. були 53 слухачі дворічних педагогічних курсів, у 1920 р. – 350 осіб (фактично навчалося 180 осіб), а в 1927 р. – 519.

Було створено педагогічну раду – вищий керівний орган інституту, яку очолив Петро Никандрович Абрамович, педагог, учений та активний громадський діяч. Педагогічний колектив Інституту поповнили досвідчені фахівці: М.П. Кудрицький – відомий дослідник природи Полісся, метеоролог, математики П.І. Касьяненко і М.А. Михалевич, знавець української музики М.П. Гайдай та інші.

Незважаючи на труднощі часу, місцева влада, громадськість Житомира надавали новоствореному закладу всіляку допомогу й підтримку. Було виділено кошти на утримання інституту, формувалася бібліотека, були обладнані кабінети й лабораторії приладами, засобами унаочнення, музичними інструментами.

10 червня 1920 р. наказом комісара уряду Української Народної Республіки інститут було перетворено на вчительський. Та невдовзі всі університети, учительські інститути, у тому числі і в Житомирі, було реорганізовано в інститути народної освіти.

14 серпня 1920 р. Наркомос республіки затвердив "Статут інституту Народної Освіти в м. Житомирі". Згідно зі статутом, термін навчання залишався чотирирічним. Перший випуск інститут зробив у 1922 р., коли урочисто направив на роботу в школи губернії своїх вихованців.

Серед них були О.Ф. Лаговська, В.Г. Опалійко, С.В. Більський, О.Я. Теодорович, К.Д. Прищенко, які стали відомими вчителями, а також М.В. Хомичевський (Борис Тен) [2].

Архівні документи, що знаходяться в Державному архіві Житомирської області (фонди Р-31, Р-98), є важливим джерелом дослідження процесу становлення в Житомирі вищого навчального закладу, який став важливим осередком національного відродження в регіоні. Предметом публікації є комплекс документів, які відображають процес утворення вищого навчального закладу в Житомирі.

Тексти документів передано зі збереженням орфографії оригіналів.

№1.

Правила

про прийом до Державного Учительського Інституту на 1920 – 1921 шк. рік.

Педагогічна Рада Інституту в засіданні 15 травня 1920 року ухвалила слідуючі правила про прийом до Інституту на 1920 – 1921 рік.

I. Прийняти до виконання слідуючий Державний Закон про прийом до Інституту:

1. Двохрічний вчительський стаж для вступу на перший курс вчительських інститутів касується.

2. На перший курс вчительських інститутів приймаються по атестатах всі особи, незалежно від полу, які скінчили курс середніх хлопчачих гімназій, 6 класів реальних шкіл, 4 класи духовних семінарій, кадетських корпусів, семикласових і восьмикласових комерційних шкіл, 7 класів дівочих гімназій, 7 класів єпархіальних шкіл та дівочих інститутів, 4 класи розформованих по закону 17 червня 1917 р. учительських семінарій і тих шкіл, програми яких міністр визначить відповідними до прийому у вчительські інститути.

3. Всі інші особи, які не зазначені в п.2, у тому числі і ті, які скінчили курс церковно-вчительських шкіл і вчительських семінарій до 1918 року включно, підлягають іспитам при інституті на початку шкільного року.

II. Випуски шкіл 2-го ступеня 1918 – 1919 шк. року й 1919 – 1920 шк. року підлягають при Інституті перевірненню знань в залежності од факультету, на який бажають вступити, а саме: а) на філологічний факультет – писемна вправа історично-філологічного характеру; б) на природно-географічний факультет – фізика (курс середньої школи); в) на математичний факультет – алгебра, геометрія та тригонометрія (курс середньої школи)

6.V.1920

Секретар Микола Міхалевич

ДАЖО. – Ф. Р-98, оп. 1, спр. 9, арк. 27.

№2.

До Волгубпрофобру

Інститут Народної Освіти цім повідомляє, що згідно постанови Ради Інституту від 19/V – 1921 р., на археологічні розкопки, що мають вестися в найближчому часі поза межами міста, командируються ось які слухачі: Пашковський А.С., Теодорович О.Я., Лагодовська Е.А., Малюшкевич Е.В., Мерижевський В.С.

Голова Ради Інституту
Секретар по справах студентів

(підпис)

(підпис)

ДАЖО. – Ф. Р-31, оп. 1, спр. 13, арк. 10.

№3.

У.Р.С.Р. У.С.С.Р

Вольнский

ГУБЕРНСКИЙ

отдел

Народного образования

22 вересня 1920 р.

№2200

м.Житомир, Михайлівська 19

До Інституту Народної Освіти (Педагогічного) в м. Житомирі

ГубВідділ Наросвіти цим повідомляє Вас, що після звільнення військовими частинами будинку й садиби бувшої 1-ої гімназії Ви повинні негайно занятти їх під Інститут й зразкову 7-літню Ед. Тр. Школу при Інституті.

Зам. завідуючого Волгубнаросвітою
Секретар

П. Постоєв (підпис)
Д. Теодорович (підпис)

ДАЖО. – Ф. Р-98, оп. 1, спр. 9, арк. 11.

№ 4. (очевидно, це чернетка листа)

Академику Професору Павлу Аполлоновичу Тутковському

От имени Естественного-Географического факультета Житомирского Института Народного Образования имеем честь довести до Вашего сведения, что факультет в заседании своем от

а Совет Института в заседании

Постановили пригласить Вас в качестве лектора Института читать в Институте следующие курсы: динамическая и историческая геология, геология Украины, Антропогеография, а также и курсы перечисленные Вами в письме к С.А.Бжозовскому не входящие в учебный план Института, в качестве эпизодических курсов.

Факультет считает за высокую честь видеть Вас в своей среде и надеется что [нерозбірливо] Украин. высшая школа в родном для Вас г.Житомире приобретает в Вашем лице наилучшую силу, какой по праву мог бы гордиться любой из Университетов Запада получит мощный импульс к своему развитию и процветанию.

ДАЖО. – Ф. Р-98, оп. 1, спр. 5, арк. 40.

Список використаних джерел та літератури

1. Див.: Ювілейна книга: Житомирському державному університету імені Івана Франка – 85 років: Історичний нарис. – Житомир.: Косенко, 2004. – 232 с.; Вербіленко Г.А. Передумови заснування Волинського інституту народної освіти в Житомирі // Житомир в історії Волині і України. Тези Всеукраїнської наукової краєзнавчої конференції. Житомир, 7–10 вересня 1994 р. – Житомир, 1994 – С. 56-60; Кузьмін О.С. Житомирському педагогічному – 75. // Житомир в історії Волині і України. Тези Всеукраїнської наукової краєзнавчої конференції. Житомир, 7–10 вересня 1994 р. – Житомир, 1994 – С. 60-62; Швидак О., Міщук С., Шевчук А. Житомирський державний університет імені Івана Франка: історія заснування // Волинські історичні записки: Збірник наукових праць. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – Т. 1. – С. 226-230.
2. Ювілейна книга ... – С.33-37; Вербіленко Г.А. Вказ. праця. – С. 59; Кузьмін О.С. Вказ. праця. – С. 60-61.

SUMMARY

Documents are presented in research, which light up the history of creation and relation in the 1919-1920 years of Zhytomyr State University.

Key words: Zhytomyr State University, listeners, teachers, documents, protocols.

АННОТАЦИЯ

В исследовании представлены документы, которые освещают историю создания и становления в 1919-1922 гг. Житомирского государственного университета имени Ивана Франка.

Ключевые слова: Житомирский государственный университет имени Ивана Франка, слушатели, преподаватели, документы, протоколы.